

Т. М. ВАХОНЄВА,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
трудового права та права соціального забез-
печення Київського національного університе-
ту імені Тараса Шевченка

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ОЗНАК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті надано власне розуміння поняття «інтелектуальна діяльність» як різновиду розумової діяльності, яка полягає в застосуванні творчих та інтелектуальних здібностей працівника, використанні інтелектуально-творчого потенціалу при виконанні покладених на працівника обов'язків у виробництві чи іншій сфері діяльності. Запропоновано здійснювати класифікацію ознак інтелектуальної діяльності на загальні, тобто ті, які притаманні всім видам діяльності, всім видам праці та які зазвичай передбачені в Кодексі законів про працю, та спеціальні, які характеризують інтелектуальну працю як різновид праці із притаманними виключно їй особливостями.

Ключові слова: діяльність, інтелектуальна діяльність, ознаки, творчість, творча діяльність.

Вступ. Трансформаційні відносини, які на сьогодні існують у державі, обумовлюють подальші дослідження в усіх без винятку сферах життя, пошук оптимальних шляхів вирішення нагальних проблем, виявлення нових методів та засобів досягнення поставлених цілей. Важливе місце в цьому процесі, безумовно, відведено інтелектуальній діяльності та інтелектуальній праці. Зокрема, важливість інтелектуальної, творчої діяльності для розвитку технологій, нової техніки та виробництва виділяють автори підручника «Право інтелектуальної власності» О. П. Орлюк, О. Д. Святоцький. Науковці наголошують на беззаперечності тези: успішний розвиток виробництва в сучасних умовах можливий лише за належного його науково-технічного забезпечення. У свою чергу, належне науково-технічне забезпечення можливе лише за умови ефективного, точного і своєчасного науково-технічного прогнозування розвитку техніки, технологій і виробництва. Нова техніка, як вважають автори, зумовлює технічний рівень виробництва, має створюватися на науково-технічних розробках на рівні винаходів. Винахідництво – це один із найпотужніших двигунів науково-технічного прогресу, тому воно є одним із найважливіших напрямів інтелектуальної діяльності, що спирається передусім на досягнення науки [1, с. 25].

Постановка проблеми. З огляду на важливе значення інтелектуальної діяльності в житті держави та суспільства вважаємо за необхідне більш детально дослідити розуміння «інтелектуальної діяльності» та ознак, як її характеризують. Зазначимо, що дослідження проблем інтелектуальної праці вже не-

одноразово піднімалось у наукових працях. Зокрема, її досліджували: Ю. Л. Бошицький, І. І. Дахно, В. С. Дмитришин, В. А. Дозорцев, Р. С. Кірін, І. М. Коросташова, О. П. Орлюк, О. А. Підпригора, О. Д. Святоцький, П. М. Цибульов, В. Л. Хоменко, Ю. С. Шемшученко та ін. Але незважаючи на значну різноманітність наукових праць у сфері інтелектуальної діяльності, наголосимо на відсутності єдності в розумінні основних ознак, які їй притаманні.

Результати дослідження. Перш ніж перейти до безпосереднього розгляду основних ознак інтелектуальної (розумової) діяльності, пропонуємо надати власне визначення поняття інтелектуальної діяльності, під якою слід розуміти різновид розумової діяльності, яка полягає у застосуванні творчих та інтелектуальних здібностей працівника, використанні інтелектуально-творчого потенціалу при виконанні покладених на працівника обов'язків у виробництві чи іншій сфері діяльності. При здійсненні інтелектуальної діяльності працівник застосовує притаманні йому інтелектуальні вміння, використовує інтелектуальні ресурси, які базуються на основі креативності, з метою отримання нового інтелектуального продукту, послуги, інноваційних ідей, удосконалення чинних товарів чи послуг, технологій, комунікацій, соціальних, культурних та політичних зв'язків у суспільстві, які неодмінно стають об'єктами інтелектуальної власності, а отже, й об'єктами охорони права інтелектуальної власності.

Розгляд будь-якого поняття потребує детального дослідження його основних ознак, а тому важливим є дослідження характерних рис інтелектуальної пра-

ці та інтелектуальної діяльності. Зазначимо, що в науковій літературі досить мало науковців розглядали ознаки саме інтелектуальної праці та інтелектуальної діяльності, більшість уже ж таки досліджують поняття, ознаки та особливості інтелектуальної власності. Досить часто в науковій літературі поряд із інтелектуальною діяльністю розглядають саме творчу діяльність та її ознаки. Так, наприклад, Г. Ф. Шершеневичем запропоновано наступне визначення та ознаки творчої діяльності: творчою визнається діяльність автора, спрямована на створення творів науки, літератури і мистецтва за умови, що:

1) результат цієї діяльності є об'єктивно новим, тобто невідомий заздалегідь ні самому автору, ні іншим особам;

2) результати цієї діяльності є оригінальними, тобто дозволяють говорити про наявність унікальності в роботі автора;

3) індивідуальність автора обумовлена особливостями його світогляду, ідеології, морально-естетичних якостей [2, с. 154]. Ми погоджуємося із наведеними науковцем ознаками, проте вважаємо, що для характеристики інтелектуальної діяльності та інтелектуальної праці виділення саме таких ознак замало, а тому пропонуємо більш глибоко дослідити ознаки та особливості, які притаманні інтелектуальній праці.

Пропонуємо ознаки інтелектуальної праці розглядати у двох контекстах: загальні ознаки та спеціальні ознаки. Загальні ознаки – це ті ознаки, які притаманні всім видам діяльності, всім видам праці та які зазвичай передбачені у Кодексі законів про працю. До спеціальних ознак варто віднести ті ознаки, які характеризують інтелектуальну працю як різновид праці із притаманними виключно їй особливостями.

До загальних ознак інтелектуальної праці ми пропонуємо віднести такі:

1) це трудова діяльність людини чи трудова діяльність певного колективу працівників, що об'єднані спільною метою, завданням та мають на меті отримання спільного результату від своєї діяльності;

2) це свідома, вольова діяльність людини, спрямована на виробництво матеріальних і духовних благ, надання різноманітних послуг;

3) така трудова діяльність врегульована нормативно-правовими актами: Кодексом законів про працю, іншими підзаконними актами, є законною та правомірною;

4) підставою правового регулювання праці працівників є трудовий договір, цивільно-правовий договір тощо;

5) трудова діяльність людини спрямована на отримання певного результату.

До спеціальних ознак інтелектуальної праці як складової трудового права варто віднести ті ознаки,

які характеризують працю як інтелектуальну. До таких ознак ми пропонуємо віднести:

1) це творча, креативна діяльність, творча праця. Творча діяльність характеризується цілеспрямованим, усвідомленим підходом людини до створення чогось нового, неперевершеного, унікального, такого, яке не схоже на інше. А тому і творець такого унікального продукту має бути наділений унікальними творчими здібностями, нестандартним мисленням та підходом до розуміння дійсності. Розглядаючи творчу діяльність, В. А. Рогозіна вважає, що творчі здібності є особливим видом розумових здібностей, які виражаються в умінні породжувати розумову діяльність за межами вимог, відхилитись під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [3, с. 29]. Отже, спеціальною ознакою є творчий підхід до праці, прояв розумових здібностей людини, наявність нестандартних підходів до розуміння будь-яких понять;

2) предметом інтелектуальної праці не є матеріальні речі, а, навпаки, нематеріальні, якими можуть бути проекти, плани, ідеї, інформація, думки тощо. Тобто при застосуванні інтелектуальної праці працівник працює не з матеріальними благами, а з інформацією. Працівник обмінюється інформацією, досвідом, знаннями, ідеями, діями тощо;

3) характерною рисою інтелектуальної праці як виду трудової діяльності є те, що при такій праці застосовується не фізична сила та фізичні особливості, а такі властивості людського організму, як пам'ять, увага, мислення, уява тощо;

4) наявність у особи, яка використовує інтелектуальну працю, інтелектуальних умінь та навичок. Тобто до інтелектуальної праці може залучатися тільки та особа, яка володіє достатніми інтелектуальними вміннями та може застосовувати їх на практиці. Так, аналізуючи поняття «інтелектуальні вміння», І. В. Морквян зазначає, що у психолого-педагогічних джерелах це поняття розуміють як: 1) здатність зіставляти об'єкти, порівнювати, структурувати сам об'єкт, аналізувати, узагальнювати, класифікувати, синтезувати, моделювати, оцінювати інформацію; тобто вони є засобом обробки інформації (Л. Пермінова); 2) успішність проведення розумових операцій (розумові прийоми), за допомогою яких отримується знання (Н. Менчинська); 3) сукупність дій та операцій з отримання, переробки та застосування інформації у навчальній діяльності (С. Касаткін); 4) одна з характерних рис розумового розвитку учня, свого роду фонд розумових прийомів, операцій, які добре відпрацьовані й міцно закріплені. Вони мають узагальнений характер, використовуються в різних галузях діяльності (Д. Богоявленський, Н. Менчинська); 5) уміння концентрувати увагу на

головному, порівнювати та аналізувати явища, узагальнювати їх, порівнювати свою роботу з прикладом, перевіряти та оцінювати якість власної роботи, інших учнів (М. Савін); 6) уміння отримувати та опрацьовувати інформацію (Т. Шамова); 7) сукупність дій та операцій з отримання, переробки та застосування інформації у навчальній діяльності (С. Касаткін); 8) уміння, які відбивають розвиток мислення учнів, без чого неможливе подолання труднощів у навчанні (В. Цетлін) [4, с. 72]. Ми погоджуємося із виділенням таких інтелектуальних умінь, оскільки їх вірне та ефективно застосування є важливим та необхідним кроком для виконання завдань у сфері виконання інтелектуальної праці.

З цього приводу також вдалою є позиція Л. І. Абалкіна, яка наведена в Економічній енциклопедії: відмінною особливістю інтелектуальної праці є специфіка її результатів, хоча в цьому процесі є помітні відмінності, головна з яких – велика, в порівнянні з працею фізичною, частка використання результатів так званої минулої праці, інформації. Частіше за все саме тому в процесах інтелектуальної праці, в її продуктивності такі важливі ролі відіграють навчання, рівень і якість освіти зайнятих нею людей, їх природні і набуті здібності, кваліфікація і подібні фактори. Прийнято виділяти три основні сфери, три основних роди діяльності, в яких найбільш широко використовується інтелектуальна праця: наука (і суміжні галузі), освіта і управління, але це не означає, що інтелектуальна праця не властива таким сферам, як охорона здоров'я, культура і т. п. [5, с. 856–857];

5) наявність інтелектуальних ресурсів для виконання поставлених перед інтелектуальною діяльністю мети та цілей. Інтелектуальні ресурси, які використовуються в інтелектуальній праці, є досить різноманітними. Цікавою є позиція щодо виділення інтелектуальних ресурсів Г. О. Швиданенка та І. Ю. Гусева, які пропонують такі їх види: а) індивідуальні (людські) ресурси, до яких віднесено: знання, навички, творчі здібності, компетентність, моральні цінності, креативність персоналу, культура праці, досвід, потенціал подальшого професійного розвитку, ноу-хау (здатність до інновацій), креативний спосіб мислення, інтелектуальна гнучкість, здатність працювати в команді (здатність до адаптації), здатність створювати, підтримувати та використовувати ділові контакти; б) організаційні ресурси: програмне забезпечення, винаходи, корисні моделі, торгові знаки, знаки обслуговування, організаційна структура, корпоративна культура, ліцензії, промислові зразки, інформаційні внутрішні знання, що залишаються на підприємстві (інфор-

мація в базах даних), фірмове найменування, формалізовані процеси, документовані знання, бренди, репутація, якість корпоративного управління, зрілість системи управління персоналом; в) клієнтські (споживчі, інтерфейсні, маркетингові) ресурси: контракти з клієнтами, інформація про клієнтів, історія створення клієнтської бази, зв'язки з економічними контрагентами, постачальниками, посередниками, кредитно-фінансовими установами, органами влади, пресою та іншими зацікавленими організаціями, комерційні мережі, комерційні та ділові зв'язки, лояльність клієнтів, формальні коаліції, тиск регулюючих органів на бізнес [6, с. 185]. На думку В. Прошака, інтелектуальні ресурси охоплюють знання, уміння, навички, професійний досвід, освітній рівень працівників, об'єкти інтелектуальної власності, взаємовідносини, організаційні структури тощо. Також інтелектуальний потенціал можна визначити як сукупність знань, умінь і творчих обдарувань індивідів, їхній освітньо-кваліфікаційний рівень, які дають змогу засвоювати набуті й творити нові знання, тобто це здебільшого можливості, якими володіє особа [7, с. 598];

6) інтелектуальна праця зазвичай є персоніфікованою працею, вона монополізована однією особою чи певною конкретно визначеною групою людей, які проводять відповідні дослідження. Монополією є переважне право і здатність до інтелектуальної діяльності. За своїм характером і змістом інтелектуальна праця є інформаційно-ємною і продуктивною;

7) інтелектуальна праця завжди спрямована на певний результат. Так, метою інтелектуальної праці є отримання нового інтелектуального продукту, послуги, інноваційних ідей, удосконалення чинних товарів чи послуг, технологій, комунікацій, соціальних, культурних та політичних зв'язків у суспільстві, які неодмінно стають об'єктами інтелектуальної власності;

8) інтелектуальна діяльність є об'єктом захисту з боку держави, тобто результати інтелектуальної діяльності мають бути захищені на законодавчому рівні.

Висновок. Як висновок зазначимо, що інтелектуальна праця є формою вираження інтелектуальної діяльності працівника, яка характеризується наявністю як загальних, так і спеціальних, тобто притаманних тільки їй ознак. Тільки у співвідношенні загальних та спеціальних ознак можна досить детально дослідити інтелектуальну працю та інтелектуальну діяльність, визначити коло осіб, які можуть відповідно до наявних у них інтелектуальних можливостей та рівня знань займатися такою діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Право інтелектуальної власності : акад. курс : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.
2. Шершеневич Г. Ф. Авторское право на литературные произведения / Г. Ф. Шершеневич. – Казань : Тип. Императорского университета, 1891. – 321 с.
3. Рогозина В. А. Педагогические условия развития творческих способностей на уроке / В. А. Рогозина // Воспитание школьников. – 2007. – №4. – С. 28–30.
4. Морквян І. В. Суть та види інтелектуальних умінь / І. В. Морквян // Наук. вісн. Мукачів. держ. ун-ту. Серія «Педагогіка та психологія». – 2015. – Вип. 2 (2). – С. 70–74.
5. Экономическая энциклопедия / науч. ред. совет изд-ва «Экономика» Ин-та экон. РАН ; гл. ред. Л. И. Абалкин. – М. : Экономика, 1999. – 905 с.
6. Швиданенко Г. О. Інтелектуальні ресурси підприємства, які функціонують у зовнішньому середовищі / Г. О. Швиданенко, І. Ю. Гусєва // Проблеми економіки. – 2012. – №4. – С. 181–186.
7. Прошак В. Концепція інтелектуального капіталу у сучасній економічній теорії / В. Прошак // Вісн. Львів. ун-ту. Сер.: Економічна. – Львів, 2003. – Вип. 32. – С. 593–599.

REFERENCES

1. Orliuk, O. P., Androshchuk, H. O., & Butnik-Siverskyi, O. B. et al. (2007). *Pravo intelektualnoi vlasnosti [Intellectual property rights]*. O. P. Orliuk, O. D. Sviatotskoho (Ed.). Kyiv: Vydavnychi Dim «In Yure» [in Ukrainian].
2. Shershenovich, G. F. (1891). *Avtorskoye pravo na literaturnyye proizvedeniya [Literary copyright]*. Kazan: Tip. Imp. un-ta. [in Russian].
3. Rogozina, V. A. (2007). *Pedagogicheskiye usloviya razvitiya tvorcheskikh sposobnostey na uroke [Pedagogical conditions of development of creative abilities in the classroom]*. *Vospitaniye shkolnikov – Education for pupils*, 4, 28–30 [in Russian].
4. Morkvian, I. V. (2015). *Sut ta vydy intelektualnykh umin [Essence and types of intellectual skills]*. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya «Pedagogika ta psykholohiia» – Scientific Journal of Mukachevo State University. A series of «Pedagogy and Psychology»*, Vyp. 2 (2), 70–74 [in Ukrainian].
5. Abalkin, L. I. (1999). *Ekonomicheskaya entsiklopediya [Economic encyclopedia]*. Moscow: OAO «Izdatelstvo» Ekonomika [in Russian].
6. Shvydanenko, H. O., Husieva, I. Yu. (2012). *Intelektualni resursy pidpriemstva, yaki funktsionuiut u zovnishnomu seredovyschi [Business intelligence, which operate in the environment]*. *Problemy ekonomiky – Problems of Economics*, 4, 181–186 [in Ukrainian].
7. Proshak, V. (2003). *Kontseptsiia intelektualnoho kapitalu u suchasni ekonomichni teorii [The concept of intellectual capital in modern economic theory]*. *Visnyk Lvivskoho universytetu : zb. nauk. prats – Bulletin of Lviv University: Coll. Science. Papers. Ser.: Ekonomichna*. Lviv, Vyp. 32, 593–599 [in Ukrainian].

Т. М. ВАХОНЄВА

кандидат юридических наук, доцент кафедры трудового права и права социального обеспечения
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

ОТНОСИТЕЛЬНО ОПРЕДЕЛЕНИЯ ОСНОВНЫХ ПРИЗНАКОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье определено понятие «интеллектуальная деятельность» как разновидность умственной деятельности, которая заключается в применении творческих и интеллектуальных способностей работника, использовании интеллектуально-творческого потенциала при выполнении возложенных на работника обязанностей в производстве или иной сфере деятельности. Предложено осуществлять классификацию признаков интеллектуальной деятельности на общие, то есть те, которые присущи всем видам деятельности, всем видам труда и которые, как правило, предусмотрены в Кодексе законов о труде, и специальные, которые характеризуют интеллектуальный труд как разновидность труда с присущими исключительно ему особенностями.

Ключевые слова: деятельность, интеллектуальная деятельность, признаки, творчество, творческая деятельность.

T. M. VAKHONIEVA

Candidate of Legal Sciences Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Associate Professor at the Department of Labour Law and Social Security Law

**CONCERNING THE DEFINITION
OF THE MAIN FEATURES OF INTELLECTUAL ACTIVITY**

Problem setting. The article analysis relationships that currently exist in the state contribute to further research any and all areas of life, the search for optimal solutions to pressing problems, identifying new methods and means to achieve goals. Note that the study of the problems of intellectual work has repeatedly been raised in the scientific literature.

Analysis of recent researches and publications. It was examined by YL Boshytskyy, II Dakhno, VS Dmytryshyn, VA Dozortseva, RS Kirin, IN Korostashov, AP Orlyuk, OA Pidoprygora, OD Svyatotskyy, PM Tsybulov, VL Khomenko YS Shemshuchenko etc.

Article's main body. Provided proper understanding of the concept of «intellectual activity» as a kind of mental activity that is in the application of creative and intellectual abilities of the employee, the use of intellectual and creative potential in carrying out the duties of the employee in the production of a particular field. An exercise classification signs of intellectual activity and general, i those that are inherent in all activities, all kinds of work and are usually provided for in the Labour Code and special characterizing intellectual labor as a form of work with only her inherent characteristics.

Conclusions and prospects for the development. In conclusion we note that intellectual work is a form of expression of the intellectual worker, which is characterized by both general and specific, that only her inherent traits. Only in the ratio of general and special features can be explored rather intellectual work and intellectual activity, determine the range of persons who may, in accordance with their existing intellectual ability and knowledge, engage in such activities.

Key words: activity, intellectual activity, signs, creativity, creative activities.